

Тиана Тошић и Ивана Палибрк
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац

О СМС-У КАО ЖАНРУ РАЗГОВОРНОГ СТИЛА

У раду се представљају главне карактеристике разговорног стила, основне особине текстуалних порука, као и оне специфичне на основу којих можемо одредити њихову улогу у функционалном раслојавању језика. Анализом корпуса утврђују се фонолошка, морфолошка, синтаксичка и лексичка структура текстуалних порука и истичу оне особености које СМС поруке чине жанром разговорног стила.

Кључне речи: разговорни стил, језик СМС-а, структура СМС-а, СМС као жанр

1. Увод

Поруке представљају брз, лак и релативно јефтин начин комуникације, јер су углавном кратке и директне, без сувишних информација. Специфичности којима се издвајају и разликују од осталих видова комуникације чине их једним од најзанимљивијих језичких феномена XXI века.

Циљ овог рада је да се издвоје карактеристике језика СМС порука, укаже на њихово место у функционалној раслојености језика и утврде специфична својства која их могу сврстати у жанр. Такође ћемо и издвајати одлике разговорног стила присутне у језику СМС-а. Стога је неопходно најпре дефинисати особености самог разговорног стила.

1. 1. Циљ сваке комуникације јесте преношење извесне информације. Информацију чине два дела – семантички и формалнојезички. Први представља садржај поруке, а други податке о учесницима у комуникацији и комуникативној ситуацији.

Пре него што анализирамо особине разговорног стила, ваљало би направити дистинкцију и релације између *разговорног језика* и *разговорног стила*. Код Тошовића (2002) се наглашава да разговорни стил представља начин изражавања чије су карактеристике неу-

сиљеност, неприпремљеност и незваничност, док разговорни језик подразумева све облике усменог изражавања, где спадају не тако честе, а ни типичне усмене форме других функционалних стилова, као нпр. научна дискусија, предавање, политички преговори и сл. Још једна битна разлика је што разговорни језик не мора имати ниједну одлику норме, што није случај са разговорним стилем, у којем и поред извесног броја нестандардних особина морају превагнути стандарне.

Углавном се сви аутори који се баве питањем функционалних стилова слажу у вези са основним особеностима разговорног стила. Према Кожини (Симић, Јовановић 2002: 239), овај стил је необавезног карактера и емоционално-експресивно обојен, а његова говорна реализација се додатно одликује и неуређеношћу и зависношћу од контекста. Силић и Росандић (1979: 147) истичу да је инвентар разговорног стила неограничен, израз му је за разлику од осталих стилова слободан и тежи синтаксичкој једноставности, обилује скраћеницама и елиптичним конструкцијама. Фреквентност глагола је већа него у осталим функционалним стилима, јер је тежиште на радњи (Прањковић 2001: 89). Силић и Прањковић (2007: 387) још додају да је разговорни стил, будући спонтан, знатно мање подложен нормама стандардног језика. Комуникација, по Тошовићу (2002: 383), има лични карактер, одликују је неприпремљеност, непредвидивост, неочекиваност, недореченост, емоционалност, одсуство клишеа, итд. У даљем раду покушаћемо да утврдимо да ли су све ове одлике присутне и у језику СМС порука.

Р. Симић сматра (2002: 241) да у РС-у учествују књижевни језик, жаргон и дијалект и да не постоји шири оквир који их може обухватити, јер избор језичке форме преважно зависи од функције, тј. животне сфере у којој се користи. Сличан став налазимо код Тошовића који мисли да „у РФС долази до великог мјешања двају комплекса стандарда и субстандарда. Књижевнојезички израз чини окосницу и овога стила, али се у њему максимално појављују све субстандардне врсте, прије свега, дијалект и социолект. Нормативност РФС је релативна и варијабилна особина: у једном случају он се гради у духу стандарднојезичких норми, у другом ништа од ње не остаје, а у трећем се мијеша нормативно и ненормативно“ (2002: 393). У овом се стилу најчешће несвесно нарушава норма, али они случајеви када је одступање од норме свесно за циљ имају оригиналност или побољшање и олакшање комуникације унутар одређене друштвене групе, а супстандарди који се јављају у РС су дијалекти и социолекти. За разговорни стил врло су битна и про-

зодијска обележја, али у текстуалним порукама она се изражавају другим средствима.

1. 2. Текстуалне поруке (СМС), као најкраћа писана форма, су широко заступљене, нарочито међу млађом популацијом у свакодневnoj размени информација, што потврђују статистички подаци објављени прошле године⁶. Наиме, у САД-у је у току једног месеца послато 75 милијарди текстуалних порука, што је опет мање у односу на европски просек. Даље се наводи да је на месечном нивоу број СМС порука два пута већи од позива, што говори о све значајнијој улози овог вида комуникације. Чини се да се данас већина људи опредељује за овакву комуникацију, која подразумева да се информативни и експресивни план изразе поруком на релативно малом простору (160 карактера).

Језиком СМС-а у својој књизи *Txtng-The Gr8 Db8* из 2008. године бави се и Дејвид Кристал. На интересантан, сликовит и често духовит начин он покушава да одгонетне шта се дешава са језиком у процесу писања порука, као и са језичким понашањем корисника ове услуге, одговара на питања ко су они који поруке шаљу, зашто то чине и које се све функције крију иза ове широм света „анатемисане активности“. У својој одбрани овакве врсте комуникације Кристал доказује да су „оптужбе“ на рачун СМС-а заправо неосноване и неоправдане. На почетку аутор наводи неколико наслова са Интернета: „Слање порука замагљује мозак као марихуана/ не доприноси писмености/ лишава децу спавања“, али и „Слање порука помаже стидљивим тинејџерима да комуницирају/ Бесплатни мобилни телефони тинејџерима због побољшања писмености“ (Кристал 2008: 3). Затим се поставља питање да ли је икада постојао лингвистички феномен који је за тако кратко време побудио толико сумње, страха, конфузије, контроверзе, а истовремено интересовања, узбуђења и ентузијазма. Изненађује чињеница да о овом глобалном феномену нема поузданих информација које су доступне јавности. Психолози, социолози, запослени у здравству и школству и новинари много су тога рекли, али нико није детаљно објаснио шта се тачно дешава са језиком када људи стварају поруке. За предвиђања пропасти језика и опадања писмености Кристал каже да нису новина, јер се исто говорило у време појаве штампарије, телеграма и телефона и да су таква веровања нетачна или бар дискутабилна. О оценама појединих да поруке представљају ознаку дислексије, неписмености и менталне лењости он каже: „Колико знам, нисам ди-

6 Преузето из *The New York Times* <http://www.nytimes.com/2008/09/20/us/20messaging.html?scp=8&sq=sms%20messages&st=cse>

слектичар, ментално лењ нити неписмен. А шаљем поруке.“ (Кристал 2008: 13) Иако поруке које он анализира обилују скраћеницама и нестандартним језичким формама, у њима су углавном очуване карактеристике норме, нарочито у граматичи. Основна карактеристика језика порука управо и јесте комбинација стандардних и нестандартних карактеристика. Млади, који у највећем броју шаљу поруке, желе да се разликују од других и крше правила, али такође знају да поруке морају бити разумљиве и због тога се, чак несвесно, многа правописна правила ипак поштују. Иако је СМС резултат нових технологија, лингвистички процеси су вековима стари. Дистинктивна обележја порука које аутор издваја: пиктограми, ребуси, акроними и скраћенице, заправо не представљају ништа ново у лингвистици, јер нека потичу још из доба Египта, Рима и сл. Поруке најчешће размењују особе које се добро познају и скраћенице које користе претпостављају знање претходних информација. Оно што јесте ново је стварање нових форми коришћењем старих на нове начине. У писању порука постоје индивидуалне разлике (у зависности од пола, старости, занимања, образовања, дијалекта, уопште социјалне групе) које се манифестују у форми личних стилова. Неки људи су иноватори у писању порука, неки „конзервативци“ (Кристал 2008: 60). Што се новина у језику СМС-а тиче, Кристал као један од разлога за то наводи људску природу, односно потребу за игром, у овом случају - играњем речима. Наравно, овде се ради о систему енглеског језика⁷ који се знатно разликује од српског, али огромни утицај енглеског језика биће уочљив и у порукама на нашем језику.

2. *Анализа корпуса*

Корпус овде обрађен састоји се од око двеста фрагмената СМС порука приватне преписке и његова ће анализа бити квалитативна.

2.1. *Фонописничка структура*

Корисници СМС порука налазе начин да изразе оно што би у говору представљало прозодијска обележја:

а) уколико се жели истаћи промена акцента, нарочито када се прелази са стандардног језика на дијалект, то се изражава великим словом, што такође важи и за интонацију

⁷ Кристал је у овој студији такође обрадио поруке из следећих 11 језика: кинеског, француског, шпанског, немачког, италијанског, португалског, чешког, холандског, финског и шведског.

(1) бАндера; точкОви; патИКЕ; ципЕле; ма БРЕ; ја тебе НИКАД не лагим! НИКАДА!Е!;

Понављањем слова (и то најчешће сугласника), великих или малих, прећутно се изражавају емотивна стања као што су бес или радост, што би се у говору изразило виком, вриском и сл.:

(2) ЕЕЕЕЕЕЕЕЕЈ БРРРРРРЕ! ; морррррррре

б) паузе или прелазак на другу тему означавају се тачкама (од две па на више), а не ретко су и знак смене дијалога, тишине, очекивања реакције или наставка дијалога;

(3) мислила да свратим..од сад до зоре семинарски..јесу данас бољи према теби?; урадила све, окупала се и изашла...си била код сестре?; А: код кога ћемо да радимо? Б: па можемо и код тебе, можда је боље...;

в) фонолошке елипсе настале у брзом говору (које су једна од главних одлика РС-а) чувају се и у порукама да би се задржала лежерност и спонтаност. Оне захватају све сегменте речи (почетак, средина или крај). Честа су и спајања која се могу чути у говору, а која такође могу да буду дијалектизми :

(4) неам појма; глеам ТВ; ма 'нако, досадно ми па питам; не питај нег' ради; ош да дођеш на кафу?; де сте?; оћу; ајд/ај/ае; де нађе тих 5?; ну-мем; дидем дузем дурадим; здруштвом; шта раиш? ; саћу; ома; ак си будна зовни ме;

г) преузимање графема и гласова из енглеског језика зарад скраћивања, тепања, недвосмислености и сл.

(5) mawa, sta wadis; ql;

A: sta radis? B: sisam draganu A: ? B: shisham draganu;

2.2. Морфосџилисџика

Ова област стилистике проучава функционално-стилску маркираност морфолошких категорија и експресивну вредност тих категорија. Између осталог, може се говорити о заступљености одређене врсте речи, стилској (не)маркираности итд. (Катнић-Бакаршић 1999: 83) За текстуалне поруке важи исто што и за РС, а то је вербизација. Носилац информације је глагол, тежиште је на акцији. У корпусу је примећена учестала употреба аориста, крњег перфекта, транспозиције презента, понегде и имперфекта, инфинитива уместо да-конструкције, футура I (што није случај са РС).

(6) Шта би?; рече ми да; одо на факс; помислих да си отишла; одох доле; оста без тебе; где побеже?; сад се сетих; како прође представа?; црче комп; што ме остави?; преживех; напих се ја соло начисто; чух се сад са њом;

(7) Поруке су наведене у целости: ја дремао мало; ја решила да не идем; ја завршила; стигао; кренуо; сконтала; послала Драгану мејл с посла поподне, тако ми Лола рекла, до сад спавала, закуцала се;

(8) Перем косу и долазим; покупим те и идемо; нађемо се у центру за по х; само да се обучем и крећем; да оставим меги и долазим;

(9) Бејах, идем сад напоље да удахнем ваздух; ја се питах шта је с тобом;

(10) Хтедох написати; морам ићи/ то видети; бољи тренинг нисам могао имати;

(11) то значи да нећу излазити до почетка јуна; ће ме скупљаш ил јок?; ај ће дођемо; ћу да дођем; ће да сврнем за по х; ћу ти причам сутра

У РС је употреба аориста уобичајена у фразама и уз одређене глаголе (бити, рећи, отићи), док се у СМС-у због економичности користи и са већим бројем глагола. Перфекат је ретко у пуном облику и као у РС-у јавља се у две варијанте: када се изоставља лице, начешће прво једине и множине и као крњи перфекат. Имперфекат, који се ретко користи у свим функционалним стилевима и који се сматра стилски маркираним, повремено се јави у порукама да би се постигао ефекат оригиналности. Занимљиво је да се у РС-у одступа од норме и уместо инфинитива се (пример (10)) користи да-конструкција. У РС-у честа је појава одступања од инфинитива као допуне глаголима непотпуне предикације, уместо чега се користи „да+презент“ конструкција, која је такође све заступљенија и у футуру (до истог закључка долазе Симић и Јовановић (2002: 247)). Међутим, у језику порука се примећује тенденција ка избецивању везника, што је још и дијалекатски обојено.

2. 3. Синтаксосоцијалистика

Као у говору и у текстуалним порукама преовладавају просте реченице, са разним елиптичним конструкцијама и изразима. „Најчешћа функција елипсе је приказивање спонтаног, неприпремљеног, емотивног говора... она често стилизира разговорни стил и његову тежњу ка максималном укидању редунданце“ (Катнић-Барковић 1999: 94).

(12) Кафа у граду?; Досадно ми; А: Пошла? Б: Нисам, још дома, крећем. те покупим?; Знаш шта било; А: Кад је колоквијум? Б: среда; А: До кад си ту? Б: Још 10 А: Код цркве? Б: За 15.

2. 4. Лексичка сџилисџика

На лексичком плану је РС-у својствена употреба емоционално-експресивне лексике, уз присуство речи субјективне оцене (хипокористици, пејоративи и сл.). „Због тематске ширине, спонтаности и неусиљености у РФС се употребљавају ријечи различите стилске вриједности. На овоме плану постоји изразит контраст: конкретну говорну реализацију одликује лексичко сиромаштво, а укупну богатство“ (Тошовић 2002: 401).

Како је СМС писани вид разговора, очекивано би било и ту наћи немаркирану лексику типичну за РС, уобичајену, свакодневну. Међутим, у одређеном броју порука примећује се промишљена и намерна употреба нестандартне лексике, у виду једне или две речи, да би се постигла оригиналност, комични ефекат или шалив тон. У ову сврху се користе архаизми, вулгаризми, жаргон, „посрбљени изрази“, из енглеског језика углавном, па и позајмљене скраћенице, узвици и фразе.

Свакодневна лексика се код Катнић-Бакаршић (1999: 83) означава као денотативна, односно она која је прихваћена од стране свих говорника, док се о стилски маркираној лексици говори као о конотативној, у коју ауторка убраја емоционално-експресивну лексику, лексику са стилско-функционалном маркираношћу, архаизме, дијалектизме, неологизме, професионализме. Нису све од наведених категорија заступљене у текстуалним порукама.

а) емоционално-експресивна лексика

(13) Хипокористици и пејоративи:

бејбе, хани; цицо/мицо/сунце; козо; краво

(14) ономатопејски изрази за смех, изненађење, негодовање итд.:

ахахахаха, хихихи, буаххаха, хихихихи, хехе; ооооо; опааааа; јееееел (које се разликује по конотацији од обичног 'је л' зато што изражава већи степен чуђења); уф, трт, цврц; хммм; ммм; ахм;

(15) иконички изрази (тзв. емотикони или „смешци“): :-) или :-))))))))) ; :-D, :-@ ; -*

(16) наравно, минималне семантичке јединице СМС-а су интерпункцијски знаци:

?! ; ??? ; ... ;

б) у стилски маркирану лексику се могу убројати жаргони, архаизми, дијалектизми, позајмљенице, шатровачки говор, вулгаризми у најразличитијим комбинацијама:

(17) супер/ екстра/ страва/ врх/ до јаја/ кул; si/ упр/ поре/ поур/ ццц; нема фрке; какав трип/ флеш; донела ми је раџу;

(18) једаред, јаком, ономад, даклем, оклен, ђе, куј мори, видим ве;

(19) не хејтуј; ма лајк; јеси live; обавестите ме о дрес коду пре него дођем; од сад сам фрај; баш си кјут; најс; знаш ко ме додао за френда; сори, нисам стигла; да ниси up и free за кафицу?; ај me pls okreni na fix; треба ми неки инфо;

(20) идем да се памку; баш ми се ђасви; имаш дечка дредаша.

(21) Јбт ; јбг; јбм ли га; сјб ћеш косу; е у к; бзв/бзвз; итт;

(22) ако није проб; вер ни она није боља; дај им след пут;

(23) btw; ofc; sure; ok; k; oket; wtf; lol; sorry/ sori/sorishka; whatever

Као и остале писане форме (електронска пошта, инстант поруке, четовање) неформалног разговорног језика и СМС поруке садрже поздраве:

(24) Еј / е / ујаааа/ хај/ а ви како те?; CU / CU 2morrow/ суа/ CU L8R; kiss/ бубим/јубим/ љуб/љубац/ љ/ цмок/ цмовете/цмљус/ пуњ; позз/ поз; ај па тако; ајуздравље.

Наведени изрази одражавају фамилијарност и имају циљ да разговорну спонтаност пренесу и у текстуалне поруке, а неки су настали као идиолект који се брзо шири и усваја у одређеним друштвеним групама.

3. Закључак

Језик текстуалних порука, као својеврсну мешавину стандардних и нестандартних форми, тешко је описати и дефинисати. Исти проблем се јавља код идентификације самог разговорног стила, пре свега због сфере употребе. Текстуалне поруке се још користе у пословној кореспонденцији па могу имати одлике административног стила, односно било ког другог у зависности од ситуације, саговорника и жељеног ефекта. На основу анализе корпуса можемо рећи да језик СМС-а припада разговорном стилу. Специфичне особине које га могу издвојити као жанр јесу: лексика која се разликује од лексике разговорног стила (и која обилује енглеским речима и скраћеницама); чешћа употреба аориста и крњег перфекта него у РС, повремено јављање у говору изгубљеног имперфекта, употре-

ба емотикона. Сам ток размене информација битно се разликује од усменог говора, али и од његових осталих дужих писмених форми. Чини се да се једино у СМС-у заправо поштују Грајсове конверзацијске максиме (квантитета, квалитета, релеванције и начина (модалитета)) (Катнић-Бакаршић 1999: 56), јер се услед недостатка простора тежи недвосмислености, концизности, јасноћи а уједно је очуван и експресивни план.

Критике на рачун језика СМС-а, како у свету тако и на нашим просторима⁸, односе се на употребу нестандартних форми у правопису и граматици. Бојазан да поруке негативно утичу на прихватање, учење и коришћење норме, посебно у језику младих, немају увек основа. Поруке из нашег корпуса у којима се јављају наведени облици су поруке студената, професора и других факултетски образованих људи. Мора се имати у виду да корисници не користе увек овакве облике, односно да су свесни коме и у којим ситуацијама могу послати поруке одређене садржине. СМС поруке су додале једну нову димензију употреби језика, а њихова специфична својства обрађена у овом раду представљају само један од начина описивања те димензије.

Литература

Кристал 2008: D. Crystal, *Txtng-The Gr8 Db8*. New York: Oxford University Press.

Катнић-Бакаршић 1999: М. Катнић-Бакаршић, *Лингвистичка сџилистичка*, Будимпешта: Open Society Institute Center For Publishing Development Electronic Publishing Program.

Катнић-Бакаршић 2001: М. Катнић-Бакаршић, *Сџилистичка*, Сарајево: Научна и универзитетска књига.

Росандић, Силић 1979: Д. Росандић, Ј. Силић, *Основе морфологије и морфосџилистичке хрватскога књижевног језика*, Загреб: Школска књига.

Силић, Прањковић 2000: Ј. Силић, И. Прањковић, *Граматишка хрватскога језика за гимназије и високоучилишта*. Загреб: Школска књига.

Симић, Јовановић 2002: Р. Симић, Ј. Јовановић, *Основи теорије функционалних сџилова*. Београд: Научно друштво за неговање и проучавање српског језика.

Тошовић 2002: Тошовић, *Функционални сџилови*. Београд: Београдска књига.

8 http://www.javno.com/hr-zivot/jezik-sms-a-steti-pismenosti_38725, преузето у мају 2009.

Tiana Tošić, Ivana Palibrk

ON SMS AS A GENRE OF CONVERSATIONAL STYLE

Summary

Text messages are relatively new, quick, and concise means of communication with specific language employment. This paper provides arguments for stylistic distinctness of text messages on several levels of analysis: phonostylistic, morphostylistic, lexicostylistic and syntaxostylistic. Being a mixture of standard and non-standard language features, text messages in Serbian certainly belong to the colloquial functional style. The paper goes further to conclude that text messages also represent a new genre due to the use of English words, abbreviations, emoticons, highly specific tense use and discourse dynamic itself.

Прихваћено за штампу фебруара 2010.